

Asociația pentru Politică Externă, împreună cu Friedrich-Ebert-Stiftung, vă propune un Newsletter pe subiecte de politică externă și integrare europeană a Republicii Moldova. Newsletter-ul este parte a proiectului comun „Dialoguri de politică externă”.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • NOIEMBRIE 2019 • NR.11 (165)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Newsletter-ul este realizat de Sorina Ștefârță, redactor-coordonator

TEMELE EDIȚIEI:

1. **Cristina Raț, lector la Facultatea de sociologie și asistență socială la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, România: „Provocarea cea mare e să gândim la nivel global, să găsim forme de solidarizare la nivel global și să construim instituțiile corespunzătoare de justiție socială”**
2. **Editorial de Alfred Pfaller: „Prosperitate, pentru cine?”**
3. **Sergiu Soinciuc, vicepreședintele Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova: „Este nevoie de acțiuni sistematice, de un cadru economic eficient și de stabilitate financiară”**
4. **Opinia expertului: „Raportul de Stare a Țării 2019: provocări și soluții-cheie”**

Importante, pe scurt

„Ne-am angajat să îndeplinim toți pașii înscrși în Acordul de Asociere. Ne propunem să schimbăm lucrurile în domeniul economic prin atragerea cât mai multor investiții externe, dar și să dezvoltăm infrastructura țării. Esențială, în acest moment, rămâne reforma justiției”. Declarația aparține Premierului Ion Chicu și a fost făcută în cadrul întrevederii cu ES Angela Ganninger, Ambasadoarea Germaniei la Chișinău. Șeful Executivului a vorbit despre planul de guvernare al actualului Cabinet de miniștri, dar și despre prioritățile Guvernului pentru următoarea perioadă. ES Angela Ganninger a apreciat progresele înregistrate până acum în domeniul reformării justiției și și-a exprimat speranța că procesele vor evolua în același sens, într-un mod transparent și democratic. Totodată, părțile au discutat despre viziunea Guvernului în asigurarea libertății mass-media. La final, Prim-ministrul a mulțumit statului german pentru sprijinul și asistența financiară oferite constant Republicii Moldova. La fel, el și-a exprimat încrederea că relațiile de prietenie și de colaborare pe segmentul economic, social și cultural dintre cele două state se vor intensifica.

Chișinău este deschis să continue negocierile cu Tiraspolul pe un spectru larg de probleme economice, sociale și umanitare, iar printre priorități se află asigurarea libertății de circulație în regiune, respectarea drepturilor omului, soluționarea definitivă a problemelor școlilor cu predare în grația latină și facilitarea comerțului între două maluri prin unificarea tarifelor vamale și fiscal. Potrivit vicepremierului pentru Reintegrare, Alexandru Flechea, această abordare a fost propusă în cadrul reuniunilor anterioare, inclusiv cu mediatorii și observatorii implicați în procesul de negocieri. De asemenea, Alexandru Flechea a declarat că autoritățile moldovenești vor reveni cu o ofertă de prioritate după lucrările Consiliului Ministerial al OSCE, care se va ține în 5-6 decembrie la Bratislava, Slovacia, și care va pune accent pe conflictele regionale, inclusiv pe dosarul transnistrean. „Tiraspolul se poate alătura, inclusiv semnând Protocolul „5+2” de la Bratislava în formula de compromis propusă de Președinția în Exercițiu a OSCE”, a ținut să menționeze viceprim-ministrul pentru Reintegrare.

Cea de-a 33-a reuniune a Consiliului Consultativ al EUBAM s-a ținut, pe final de noiembrie, la Chișinău, cu participarea reprezentanților serviciilor vamale și de frontieră ale Republicii Moldova și Ucrainei, ai Delegației UE, Misiunii OSCE și ai Organizației Internaționale pentru Migrație. În cadrul reuniunii a fost audiat raportul șefului Misiunii EUBAM, generalul Slavomir Pichor, cu privire la activitatea desfășurată în iunie-octombrie 2019, cu accent pe măsurile întreprinse întru modernizarea continuă a managementului integrat al frontierei de stat moldo-ucrainene, inclusiv pe sectorul transnistrean al acesteia, în conformitate cu standardele europene în domeniu. O atenție aparte a fost acordată dezvoltării controlului în comun la punctele de trecere a frontierei, combaterii fenomenelor ilicite la frontieră, securizării sectorului central/transnistrean al frontierei etc. Reprezentanta țării noastre, Tatiana Molcean, Secretară de Stat a MAEIE, a reiterat interesul Chișinăului în extinderea controlului în comun la punctele de trecere a frontierei de stat moldo-ucrainene, inclusiv pe segmentul transnistrean al acesteia, în vederea atingerii obiectivelor comune. Următoarea reuniune va avea loc la Odesa, în luna iunie 2020.

MACRO 2019: Ce facem cu inegalitățile?..

Sorina Ștefârță

„Atenuarea inegalităților, o condiție fundamentală pentru asigurarea unei creșteri economice

durabile”, acesta a fost genericul Conferinței internaționale MACRO 2019, organizată de Centrul Analitic Independent „Expert-Grup” în parteneriat cu Friedrich-Ebert-Stiftung

Moldova. Un eveniment de anvergură care, pentru al șaptelea an, a reunit la Chișinău lideri politici, factori de decizie, reprezentanți ai autorităților publice locale și ai

► sectorului privat, experți locali și străini, reprezentanți ai societății civile și ai mediului academic din Republica Moldova. Pentru a vedea încotro ne-am mișcat și unde am ajuns între timp...

Și de această dată, MACRO - care e abrevierea din engleză a titlului „Moldova: Assessing Country Risks and Opportunities” („Moldova: evaluarea riscurilor și oportunităților țării”) - a servit drept o platformă largă de discuții cu privire la elaborarea politicilor publice și la prioritizarea sectoarelor ce necesită asistență pentru dezvoltare. În special, organizatorii și-au propus să sensibilizeze factorii de decizie, experții și comunitatea donatorilor cu privire la importanța atenuării inegalităților economice și sociale, asigurând o societate echitabilă și incluzivă.

De ce, totuși, inegalitățile? Ce relevanță au ele, de vreme ce au existat în toate timpurile și în toate societățile? Și când se poate de vorbit despre lucruri ceva mai optimiste, cum ar fi progresul științific, inovația sau creșterea economică? Pentru că, răspund aceiași organizatori, experți și decidenți, nu va exista progres științific, inovație și creștere economică într-o societate dominată de inegalități.

Despre aceasta a fost MACRO 2019. Despre aceasta a fost „Raportul de Stare a Țării 2019”, elaborat de „Expert-Grup” în parteneriat cu Friedrich-Ebert-Stiftung Moldova (FES) și care analizează impactul inegalităților social-economice asupra Republicii Moldova de astăzi, dar și de ultimii ani. Pe lângă concluzii, echipa de autori a venit și cu recomandări - un set de măsuri cu caracter strategic, care să potențeze procesul de convergență a veniturilor și să ofere suport categoriilor vulnerabile ale populației. Despre aceasta este și ediția de noiembrie a Buletinului. Urmează să fim auziți, inclusiv de noii guvernanți.

Provocarea cea mare e să gândim la nivel global, să găsim forme de solidarizare la nivel global și să construim instituțiile corespunzătoare de justiție socială

Cristina Raț, lector la Facultatea de sociologie și asistență socială la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, România

„Legătura dintre inegalități, politica socială și dezvoltarea economică, și cum se condiționează ele reciproc?

Care este diferența dintre justiția socială și caritate?”. Sunt doar câteva dintre aspectele abordate, în cadrul Conferinței MACRO, de dr. Cristina Raț, lector la Facultatea de sociologie și asistență socială la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, România. Domeniul ei de cercetare vizează problema inegalităților și a marginalizării sociale în relație cu politicile sociale redistributive. Despre aceasta este și cursul pe care îl ține la aceeași instituție de învățământ - Stratificarea și mobilitatea socială, Politicile sociale și inegalități sociale, Analiza critică a politicilor publice. Cum sunt de facto și cum ar trebui abordate inegalitatea în regiunea noastră, aflați din interviul ce urmează.

■ **Doamnă Raț, ați venit la Chișinău pentru o conferință care, în acest an, a abordat problema inegalităților sociale. De ce este important acest subiect pentru societățile de astăzi? La o adică, inegalitatea a existat în toate timpurile...**

■ Inegalitatea a existat în toate timpurile istorice, însă forma pe care a luat-o aceasta, precum și instituțiile responsabile să găsească soluții la ea, au evoluat în mod diferit. În perioada medievală inegalitatea era dată de originea socială și de statutul/starea socială moștenite, iar regulile morale și Biserica ameliorau, într-o oarecare măsură, consecințele acestui fapt. Astăzi trăim cu iluzia egalității de șanse și a meritocrației, dar în realitate modul în care sunt reglementate relațiile economice, accesibilitatea și calitatea serviciilor publice - în special, ale celor educaționale și de sănătate -, adecvarea protecției sociale etc. influențează foarte mult șansele la o viață decentă.

Nu putem răspunde eficient unor probleme sistemice prin acte de caritate ad-hoc

■ **Cum se manifestă inegalitățile în regiunea noastră, dar și în alte părți ale lumii, și în ce mod influențează ele realitățile economice, sociale, politice, demografice?**

■ **Cred că ceea ce este specific țărilor**

din Europa de Est este că, odată cu sfârșitul regimului comunist, a devenit dominant un discurs ce delegitimează rolul statului în reglementarea economiei, în implementarea unor politici redistributive și în oferirea serviciilor publice. Auzim adesea că „piața se autoreglează” și că „statul e corupt”. Cred că aceste convingeri trebuie analizate, înainte de a le repeta mecanic. Criza economică globală din perioada 2008-2012 a demonstrat că piața economică nu se autoreglează. Statul are și funcționari corupți, dar corupție există și în corporațiile economice și, din păcate, și în organizațiile societății civile. Realitățile sociale și demografice sunt, deopotrivă pentru Republica Moldova și pentru România, marcate de inegalități accentuate (mult mai mari decât media europeană) și de migrarea masivă a populației tinere. Poate că este cazul să regândim ce rol așteptăm din partea statului pentru a contracara aceste procese ce persistă deja de două decenii...

■ **Care este legătura dintre inegalități, politica socială și dezvoltarea economică - și cum se condiționează ele reciproc, ca să citez chiar din prezentarea dvs.?**

■ Înainte de toate, cred că trebuie să recunoaștem că în jurul nostru trăiesc oameni ale căror șanse la o viață decentă au fost puternic periclitare de procese economice și sociale structurale, la nivel macro. De exemplu, muncitorii de la combinatele închise în urma dezindustrializării de după 1989 și care cu greu și-au mai găsit un loc de muncă. Sau persoanele de etnie romă care, din cauza prejudecăților existente în societate și discriminării lor istorice, sunt dezavantajate sistematic pe piața muncii. În cazul lor, protecția socială constituie o formă de justiție socială, o încercare de a compensa prejudiciile cu care s-au confruntat. În același timp, ne putem gândi că întreaga societate are de pierdut dacă exclude, abandonează în sărăcie anumite categorii. Dezvoltarea economică nu se poate baza decât pe munca productivă, pe plusvaloarea creată de muncitori, care intră în circuitul economic. În această logică, „investiția” în muncitorii

actuali și cei viitori, prin politici sociale adecvate, este o precondiție a dezvoltării economice. O asemenea gândire de tip neoliberal, în care vedem politicile sociale drept instrumente pentru prosperitate economică, este foarte răspândită acum. Însă politica socială trebuie să însemne mai mult - înainte de toate, o recunoaștere a faptului că în mod inerent capitalismul produce inegalități nedrepte ce ar trebui corectate sau, cel puțin, limitate, prin măsuri de justiție socială.

■ **Diferența dintre justiția socială și caritate? Promisiuni și limite ale abordării Uniunii Europene - vă rugăm să descifrați și pentru cititorii noștri aceste teze.**

■ Justiție socială înseamnă să recunoaștem că problema inegalităților economice și sociale, a prejudiciilor create de sistemul economic și social ce afectează anumite categorii de populație, trebuie abordată sistematic. În acest sens, vorbim despre dimensiunea socială a cetățeniei, adică despre protecția socială ca un drept și nu ca un act de caritate - îl citez acum pe sociologul Wilenski... Nu putem răspunde eficient unor probleme sistemice, precum sărăcia în rândul copiilor sau șomajul de lungă durată cauzat de nivelul scăzut de educație, prin acte de caritate ad-hoc. La fel, este nedrept ca cei prejudiciați de actualul sistem economic și social să rămână la cheremul disponibilității altora de a fi „caritabili” și „omenoși”. În noiembrie 2017, Comisia Europeană a lansat Pilonul European al Drepturilor Sociale, care prevede o serie de reglementări privind munca decentă și măsurile de protecție socială menite să capaciteze persoanele să participe în muncă contractuală. De asemenea, există mai multe prevederi care vizează echilibrul dintre muncă și viața personală (de exemplu, asigurarea de creșe și grădinițe, concediul de maternitate și cel de paternitate plătit etc.) și incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și a grupurilor minoritare etno-cultural, vulnerabile pe piața muncii din cauza prejudecăților existente.

Este timpul să ne gândim cum ajung să fie secate lacurile unde cei dezavantajați sunt nevoiți să pescuiască...

■ **Apropo de cea de-a doua, pentru mulți cetățeni moldoveni, Uniunea Europeană este echivalentă cu mai multă justiție socială. Din punctul dvs. de vedere, această așteptare este una îndreptățită sau, mai curând, este un mit departe de adevăr?**

■ Este greu de spus... Comisia Europeană vorbește despre „modelul social european” și are o serie de recomandări de politică socială, mediază cu regularitate consultări pe această temă și furnizează date statistice relevante pentru analiza comparativă a politicilor sociale și a efectelor acestora asupra reducerii sărăciei, de exemplu. Pe lângă datele Eurostat, aș mai putea recomanda și baza de date MISSOC, ce prezintă comparativ legislația de politică socială din statele UE. Dar, toate aceste resurse și recomandări nu au o putere coercitivă asupra statelor membre ale UE. De jure și de facto, recomandările EU de politică socială rămân doar recomandări, în timp ce alte prevederi au un caracter legal coercitiv, precum cele care reglementează concurența pe piața economică. Nicio țară nu a fost sancționată în vreun fel pentru că nu reduce sărăcia în rândul copiilor sau nu oferă servicii adecvate persoanelor cu dizabilități.

■ **Cum pot fi atenuate - dacă pot fi - inegalitățile? Și în ce mod procesul dat poate deveni ceea „precondiție fundamentală pentru o creștere economică durabilă”, așa cum susține genericul Conferinței MACRO? Pe ce ar trebui să pună accent decidenții și cei care elaborează politicile în domeniul lichidării disparităților?**

■ Cred că politicile sociale pot fi eficiente doar dacă se bazează pe consultarea celor vizați de aceste politici - categoriile dezavantajate, înainte de toate. În același timp, politicile sociale trebuie

gândite în relație cu politicile economice. Deocamdată, avem câteva puncte de pornire. De exemplu, mărirea deducerii de bază din venitul impozabil pentru salariații cu venituri scăzute, ceea ce conduce la mărirea salariului net (în mână) fără să crească salariul brut (costul forței de muncă pentru angajator). Contribuțiile sociale să fie mai mari în cazul angajatorilor decât în al angajaților, pentru că profitul rezultă din efortul lor. Ar mai fi impozitarea progresivă, ținând cont de faptul că pentru coșul minim zilnic avem cu toții nevoi similare, iar cei cu venituri mari își vor putea permite acest coș chiar dacă plătesc un impozit mai ridicat. Așezarea diferențiată a poverii fiscale, pentru a lăsa loc antreprenoriatului și concurenței: impozite mai mari pe profitul marilor corporații, mai mici pentru micii antreprenori - în special, pentru cei din zonele cu un nivel ridicat al șomajului. Implementarea mecanismelor din cadrul dialogului social (sindicate, patronate, guvern) pentru stabilirea salariului minim pe economie, a taxei pe valoare adăugată, a valorilor-reper pentru pensiile de bătrânețe etc. Dincolo de aceste măsuri economice, ne putem gândi la măsuri sociale redistributive sub formă de alocații pentru copii, ajutor social, indemnizație de șomaj, concediu plătit pentru creșterea copilului mic... Dar sunt foarte importante și serviciile subvenționate sau gratuite în domeniul educației extrașcolare sau de tip „școală după școală”, serviciile medicale, creșele și grădinițele, calitatea transportului public, calitatea locuirii în anumite zone.

■ **Cât de fezabile sunt aceste politici în niște societăți - și aici mă refer, deopotrivă, la România și la Republica Moldova - unde păturile sărace au fost de-a dreptul pervertite de politicieni prin acțiuni menite să-i facă pe oameni dependenți de „bunăvoința boierilor de la stat”, de pomeni făcute de ei cu precădere în perioade electorale, decât de niște strategii ce le-ar oferi undița care să le schimbe viața?**

■ **Experiența mea directă cu locuitorii din comunitățile dezavantajate, cu un nivel redus de educație, mi-a arătat că**

aceste persoane înțeleg mult mai bine mecanismele economice, politice și sociale care conduc la dezavantajarea lor, decât cred așa-zisele „elite intelectuale”. Cred că oamenii nevoiași au învățat, pentru a putea supraviețui, cum să își confecționeze „undițe” ce funcționează chiar și în lacurile secate, ca să o parafrazez pe dna Manuela Stănculescu, o cercetătoare din București a problemicii sărăciei și marginalizării sociale. Cred că este timpul să ne gândim mai degrabă cum ajung să fie secate acele lacuri unde cei dezavantajați sunt nevoiți să pescuiască... Cum ajung părinții din mediul rural să nu mai aibă posibilitatea de a-și trimite copiii la școală? Poate, pentru că singura lor sursă de venit este munca zilieră sau munca informală în agricultură?... Cum ajung multe mame să continue să trăiască în familii măcinate de violență domestică? Poate, pentru că salariile din industria textilă feminizată sunt mult mai mici decât salariile din alte sectoare industriale?... Trebuie analizate cauzele structurale ale problemelor, în loc să fie blamate persoanele precare, dezavantajate pentru situațiile dificile cu care ei înșiși se confruntă....

Statul național cu politicile sale sociale trebuie regândit în relație cu economia globală

■ **Care este rolul statului în asigurarea bunăstării? Și cât de corectă este abordarea prin care milioane de oameni din toată lumea văd bunăstarea ca pe o acțiune - și o obligație - unilaterală din partea statului sau, eventual, a medului privat?**

■ **Statul funcționează pentru că oamenii permit funcționarea lui și contribuie la acest lucru: prin munca lor, prin taxele plătite, prin reproducerea lor biologică și culturală, care asigură continuitatea inter-generațională a statului... Viața noastră nu este viața unui Robinson Crusoe (cea dinaintea de apariția lui Vineri) pe o insulă; ea este legată organic, din toate punctele de vedere, de ceilalți oameni și de instituțiile sociale.**

■ **Inegalitățile stau astăzi, cel puțin formal, la baza mai multor mișcări socio-politice de pe diverse continente, fie că vorbim de îndepărtatele Hong-Kong și Chile, fie de mai apropiata Franța, care este zguduită de noi proteste în masă, anunțându-se o adevărată „a doua cădere a Bastiliei”. Sunt protestele o soluție?**

■ **Protestele sunt, de multe ori, precondiția pentru a genera și determina voința politică de a aborda anumite probleme sociale și economice sau de a renunța la decizii politice care nu au ținut cont de opinia unui segment important al populației.**

■ **Este distribuția și re-distribuția, la care se referă în mod special cei marcați de inegalități, o soluție pentru evitarea marginalizării sociale și asigurarea binelui publici comun? Ce înseamnă de fapt azi „binele public și bunăstarea oamenilor”? Care credeți că rămân cele mai acute provocări pentru a atinge bunăstarea?**

■ **Cred că întrebarea fundamentală este aceea a solidarității sociale, a conștientizării faptului că economia globală creează inegalități ce pot fi abordate doar prin politici coerente, la nivel global. Statul național cu politicile sale sociale, întărit după cel de-al doilea război mondial pe tot continentul european, trebuie regândit în relație cu economia globală, fluxurile de capital și migrația transnațională a lucrătorilor. Concurența dintre state în termeni de cine are muncitori „mai ieftini”, legislație mai „flexibilă” și cine poate produce și vinde bunuri la prețul cel mai mic ne-a împins către un dezastru ecologic și la crize umanitare generate de migrația clandestină, motivată de dorința unui loc de muncă mai bine plătit și a unei vieți mai bune. Provocarea cea mai mare e să gândim la nivel global, să găsim forme de solidarizare la nivel global și să construim instituțiile corespunzătoare de justiție socială.**

■ **Vă mulțumim pentru interviu.**

Sorina Ștefârță

Editorial

Alfred Pfaller

Prosperitate, pentru cine?

Incluziunea socială, dezvoltarea economică și politicul care le pierde pe ambele

Economia este despre bunăstarea materială a oamenilor. Despre producerea acelor „lucruri” - bunuri și servicii - pe care oamenilor le place să le aibă, să le consume, să le folosească. În vremurile noastre, această producție este rezultatul unui efort comun al milioane de oameni din întreaga lume. Ei lucrează împreună, în mod coordonat, în fabrici, birouri, laboratoare, clinici și comercializează rezultatul acestui efort comun pe piață. Unii, în continuare, produc singuri ceea ce consumă și folosesc. Dar modelul cel mai răspândit este acela că oamenii cumpără ceea ce vor să aibă și câștigă banii de care au nevoie pentru a cumpăra bunurile, vânzându-și abilitățile fizice și intelectuale pe piața muncii sau folosind capitalul economisit, împrumutat sau moștenit pentru a achiziționa creanțe asupra produselor vandabile și asupra randamentului financiar.

Economia nu este doar despre producere...

Economia nu este, totuși, doar despre producere. Ea se referă, în mod invariabil, și la distribuție, la alocarea unor creanțe valide asupra bunurilor și serviciilor plasate

pe piață. Iar aceste creanțe sunt legate de drepturile de proprietate aplicate politic; de dinamica pieței în materie de cerere și ofertă, concurență, monopoluri și carteluri; precum și de intervenții autoritare pe piața ale statelor și altor entități similare statului.

Distribuția puterii de cumpărare, derivată atât din veniturile curente, cât și din averea acumulată, implică exercitarea puterii - puterea de piață și puterea politică. La fel se întâmplă cu accesul la bunuri și servicii publice. Chiar și construcția teoretică a unei economii de piață pure se bazează pe ideea unei autorități politice care aplică regulile jocului, garantează drepturile de proprietate și previne prădarea și fraudă. Totuși, în realitate, exercitarea autorității politice este contestată între rivali (individui și grupuri) care nu doar că au idei diferite privind guvernarea, dar care tind și să-și urmărească propriul avantaj, stabilind regulile jocului economic astfel, încât să beneficieze de ele.

În zilele noastre, guvernarea autoritară este exercitată prin statele naționale care sunt susținute de națiuni, adică de comunități ce se consideră „împreună” și care doresc să trăiască „împreună” într-un stat suveran. Simțul fundamental al unității presupune un fel de solidaritate ce nu

poate fi completă fără astfel de concepte ca justiția, dreptatea și adecvarea. O societate națională care încalcă sistematic acest sentiment al justiției, dreptății și adecvării va genera forțe politice care vor pleda pentru o corecție a acestui rău perceput. Și dacă „sistemul” va refuza să răspundă unor astfel de cereri, el își va pierde, cel puțin parțial, legitimitatea. Țara va fi programată pentru instabilitate politică, ceea ce va afecta negativ economia, adică producerea bunăstării materiale.

Incluziunea socială este favorabilă prosperității

Există mai multe argumente tehnocrate care sugerează că incluziunea socială este favorabilă prosperității. Vechea teoremă, conform căreia inegalitatea favorizează economiile - care, la rândul lor, sunt o precondiție a investițiilor productive și, prin urmare, a creșterii economice - omite alte efecte mult mai relevante. Dintre acestea, cel mai important, probabil, este efectul pe care îl are educația universală de calitate asupra incluziunii sociale, precum și asupra dezvoltării economice a unui stat.

În spațiile economice mari (țări sau grupuri de țări) cererea în masă - care la rândul ei rezultă din veniturile în masă ce cresc proporțional cu productivitate - este cureaua de transmisie ce conectează potențialul productiv cu producția reală, redând un semnal pozitiv pentru investiții suplimentare. Țări mici ca Republica Moldova, de asemenea, vor fi probabil mai interesante ca destinații de înființare a afacerilor, dacă vor avea o piață în masă în creștere, care să fie susținută de o societate nepolarizată și integrată.

Bineînțeles că o piață interesantă, mare și în ascensiune, este favorabilă creșterii economice, chiar dacă o parte semnificativă a populației este exclusă din aceasta. Totuși, situația în cauză nu elimină argumentele de mai sus privind importanța unei educații universale de calitate și a stabilității politice, care sunt

corolare ale unei societăți social-incluzive. În orice caz, o țară precum este Republica Moldova s-ar descurca în eforturile pentru o inegalitate mai puțin evidentă.

Și, poate, contrar unei percepții generale, Republica Moldova nu este pe calea cea proastă. Condițiile economice pentru o societate social-incluzivă s-au îmbunătățit semnificativ în ultimele două decenii. Dar politicul este încă departe de a-și face propria parte. S-a format un pilon economic central al incluziunii sociale, forța de muncă nu mai este în ofertă excedentară. Aceasta este o consecință a migrației pe scară largă către piețele externe, în procesul căreia rezervorul cu surplus de forță de muncă a secătuit. În același timp, remitențele lucrătorilor moldoveni din străinătate au sporit cererea și au ajutat la crearea de locuri de muncă în centrele urbane.

Migrația, calea-standard pentru regiunile economice periferice

Faptul că emigrarea face forța de muncă deficitară nu este, cu siguranță, un semn al dezvoltării economice naționale. S-ar putea chiar să împiedice dezvoltarea, de vreme ce privează o țară de resursele ei vitale - „capitalul uman”. Aceasta, însă, este calea-standard, pentru regiunile economice periferice, de a depăși condiția de surplus de forță de muncă și, prin urmare, de a eradica sărăcia pe larg răspândită. De facto, chiar de la începutul industrializării, activitatea economică s-a concentrat în anumite spații geografice, în timp ce alte teritorii s-au transformat în periferii care au trimis surplusul de forță de muncă spre regiunile centrale. O astfel de migrație, pe scară largă, a forței de muncă de la periferie spre centru nu a avut loc numai în interiorul țărilor (lăsând, de exemplu, pustiite întinderi mari în mediul rural francez, inclusiv sate și orașele cu o populație în scădere), dar și dincolo de granițele lor. Irlanda, bunăoară, în secolul XIX, a pierdut o mare parte a populației sale ca urmare a emigrării. Acest lucru nu a exclus însă o

dezvoltare post-agrară viguroasă un secol mai târziu, a acestei țări.

Dacă Republica Moldova dorește să evite situația în care să devină o periferie relativ depopulată - deși, poate, una integrată social -, ar trebui să aplice o strategie de lungă durată, bine concepută, dar și o ajustare pragmatică pentru a determina gravitatea centralizatoare a pieței în direcția de acumulare națională. O astfel de strategie ar trebui să se bazeze pe un dialog de cooperare permanent între guvern și întreprinderile private, cu implicarea inclusiv a forței de muncă. În prezent, nu pare a fi foarte probabil ca Republica Moldova să se transforme într-un stat al dezvoltării, hotărât să poarte această luptă dificilă. Ceea ce se poate mai curând întâmpla este aprofundarea periferizării, ceea ce nu implică neapărat polarizarea și excluderea socială.

Un viitor al incluziunii sociale ar necesita ca politicul să stabilească un al doilea pilon pe care să se sprijine o societate social-incluzivă și care trebuie să asigure un număr suficient de locuri de muncă „decente”. Pilonul cu pricina constă în scheme eficiente de protecție socială în perioadele în care veniturile salariale nu sunt (sau nu mai sunt) disponibile și/sau nu sunt de ajuns pentru a acoperi costurile „vitale”. Acest al doilea pilon (să-l numim „stat al bunăstării”) ar trebui, de asemenea, să se asigure că niciun copil nu este ostatic al lipsurilor materiale ale părinților lui, precum și al abilităților sau bunăvoinței lor. La toate acestea se adaugă o multitudine de probleme legate de identificarea unui design instituțional adecvat. Mai important, toate acestea costă.

Cetățeanul și statul, o problemă de (ne)încredere

Un pilon eficient al statului bunăstării și incluziunii sociale poate fi construit numai în cazul în care cetățenilor li se vor crea condiții ca ei să ofere venituri suficiente statului și sistemelor de securitate socială

ale acestuia. Însă acest lucru este mai ușor de spus decât de făcut. Moldovenii par să nu aibă încredere în faptul că banii plătiți statului vor face vreun bine cetățenilor, că plata în sistemul de pensii le va asigura bătrânețile și că veniturile fiscale mai mari vor fi folosite pentru a crea un sistem de asistență medicală pe care ei să se poată baza, atunci când vor avea probleme grave de sănătate. Este un adevărat cerc vicios aici, greu de rupt: neîncrederea cetățenilor lasă statul subfinanțat, iar performanța descurajantă a statului confirmă neîncrederea cetățenilor.

Acest cerc vicios este consolidat atât de preferința ubicuă a cetățenilor simpli de a „călători gratuit”, cât și de prioritățile de auto-servire ale clasei politice moldovenești, atunci când vine vorba de guvernare. Tocmai această din urmă abordare este esența „răului” general în Republica Moldova și trebuie privită drept o consecință naturală a permisivității cetățenești post-dictatoriale neorganizate în raport cu cei care au reușit să captureze și să conducă statul. Atâta timp cât elitele acaparatoare vor scăpa și se vor auto-îmbogăți în continuare, ele nu vor ceda în fața ispitei. Mai mult, politicienii cinștiți, care apără integritatea, tind să fie dați la o parte, marginalizați. E un argument ce redă mînea cetățenilor, care ar trebui să aibă un interes activ în a fi guvernați bine.

Dacă în Republica Moldova ar veni la putere un guvern care să fie (pentru că de fapt așa trebuie să fie) dedicat îmbunătățirii sistematice a vieții oamenilor, țara n-ar obține doar un pilon funcțional de incluziune socială a statului bunăstării. S-ar moderniza și sectorul agricol, încetând să fie un rezervor al sărăciei. Și, cel mai important, pilonul pieței forței de muncă pentru incluziunea socială nu ar mai depinde de exportul în afară al forței de muncă. Țara s-ar sprijini din ce în ce mai mult pe propria dezvoltare productivă, asigurând inserția sa din ce în ce mai avantajoasă în economia globală.

Este nevoie de acțiuni sistemice, de un cadru economic eficient și de stabilitate financiară

Sergiu Sainciuc,
vicepreședintele Confederației
Naționale a Sindicatelor din Moldova

Politicile sociale și raporturile de muncă, protecția socială și migrația de muncă, cooperarea cu partenerii sociali și asistența oferită de stat - sunt domenii cărora Sergiu Sainciuc și-a dedicat întreaga activitate. A făcut-o în cadrul Ministerului Muncii și Protecției Sociale, unde a deținut inclusiv funcția de viceministru; a făcut-o ca șef al echipei de experți ce a elaborat nou Cod al muncii, adoptat în 2003; o face și acum, în calitate de vicepreședinte al Confederației Naționale a Sindicatelor din Republica Moldova. Cum sunt apărute drepturile angajaților în țara noastră și care sunt cele mai mari provocări în materie de inegalități, cu care se confruntă cetățenii noștri, vă invităm să aflați din interviul ce urmează.

Se încearcă o liberalizare excesivă a raporturilor de muncă

■ **Domnule Sainciuc, din experiența dvs., care sunt astăzi, în Republica Moldova, cele mai mari provocări în ceea ce privește protejarea drepturilor angajaților?**

■ Subiectul este și amplu, și multidimensional. Aș porni de la legislația muncii, și anume, în ce măsură aceasta este racordată la standardele internaționale și dacă este asigurat echilibrul necesar între drepturile și obligațiunile salariaților, pe de o parte, și cele ale angajatorilor, pe de altă parte. La momentul de față reprezentanții mediului de afaceri încearcă să promoveze o liberalizare excesivă a raporturilor de muncă, ceea ce înseamnă un mecanism cât mai simplu de angajare a oamenilor și

unul la fel de simplu de concediere. Așa s-a procedat în anul 2017, bunăoară când, ca urmare a unor propuneri pro-business parvenite din partea mediului de afaceri, fără să se țină cont de poziția Sindicatelor, au fost operate mai multe modificări și completări la Codul muncii. Noi, însă, am pledat mereu pentru un echilibru în acest sens. Orice reformă trebuie implementată ținând cont și de impactul ei social.

Altminteri, Republica Moldova a ratificat peste 40 de convenții ale Organizației Internaționale a Muncii - și toate aceste norme se regăsesc în legislația națională. La fel, țara noastră a transpus în legislația muncii mai multe directive ale Uniunii Europene, inclusiv o serie prevăzute de Acordul de Asociere, cum ar fi cele ce vizează ocuparea forței de muncă, egalitatea de șanse etc. Apropo de Acord, art. 371 al acestuia stipulează că nivelurile de protecție existente la momentul actual nu pot fi micșorate. Aceasta înseamnă că în țară nu pot fi atrase investiții sau nu poate fi menținut un investitor din contul reducerii

garanțiilor și drepturilor salariaților. Este o prevedere foarte importantă și de la această premisă pornim de fiecare dată în discuțiile purtate cu reprezentanții businessului, Patronatelor, ai Guvernului etc.

■ **Care sunt cele mai acute inegalități ce afectează oamenii muncii? Și care sunt cele mai sensibile/vulnerabile sectoare din punctul respectiv de vedere?**

■ Inevitabil, aici trebuie să ne referim la inegalitățile în salarizare. Deși, recunosc, eu întotdeauna am considerat că acel cadru legal, care există, nu creează asemenea discrepanțe. Statistica, însă, ne arată contrariul. Bunăoară, nivelul de remunerare a bărbaților este cu circa 14 la sută mai mare decât în cazul femeilor. Deseori, acest lucru se întâmplă din simplul motiv că bărbații ocupă funcții mai bine plătite - în învățământ, de exemplu -, dar acest aspect nu este definitoriu. Inegalitățile, mai curând, se manifestă când vine vorba de plățile suplimentare, aplicate în funcție de

performanță etc. Și se poate întâmpla ca o femeie să aibă un spor mai mic. Tocmai de aceea, se impune o analiză a plăților suplimentare acordate. Știu că în sectorul privat salariile sunt negociate și sunt confidențiale. Dar trebuie, totuși, să existe o doză de transparență, în sensul asigurării unor principii transparente a salarizării în fiecare unitate economică. Reducerea acestor disparități este și o recomandare a Uniunii Europene. Pentru aceasta, este necesară perfecționarea cadrului juridic din domeniul salarizării în vederea asigurării unei transparențe și a unei remunerări egale pentru o muncă egală, inclusiv a unei remunerări egale între femei și bărbați.

■ **Cum are loc implementarea componentei sociale a Acordului de Asociere?**

■ Autoritățile s-au concentrat preponderent pe partea cantitativă a implementării Planului de Acțiuni privind implementarea Acordului de Asociere. Astfel, dacă în una dintre anexele la Acord se spune că în legislația națională trebuie transpuse 39 de directive ale UE în domeniul muncii, egalității de șanse și securității și sănătății în muncă, acest lucru se întâmplă, graficul este respectat. Dar nu este dusă până la capăt implementarea, mai cu seamă în domeniul securității și sănătății în muncă, adică partea calitativă. Am atras atenția și la aspecte precum remunerarea muncii, ocuparea forței de muncă, sănătatea și securitatea. Apropo de aceasta, Sindicatul au sesizat și UE, și OIM în legătură cu încălcarea standardelor internaționale în domeniul Inspecției de stat a muncii, inclusiv prin faptul că atribuțiile respectivei structuri au fost transmise către alte zece autorități de control. Cum au menționat experții OIM, este o practică unică în lume - și nu cea mai reușită, din păcate... O problemă rămâne nivelul salarizării - deși există o tendință de creștere, nivelul de salarizare minim și mediu, precum și pensia medie sunt cele mai mici din Europa.

■ **Migrația în tandem îmbătrânirea sunt ca o bombă cu mecanism întârziat**

■ **În acest context, cât de reușită și cât de eficientă a fost introducerea sistemului unitar de salarizare, la 1 decembrie 2018, dar și comasarea unor ministere?**

■ Comasarea ministerelor responsabile de sectorul real și cel public nu a fost cea mai bună idee. În acest moment, bunăoară, avem două ministere ale sectorului real (cel al Economiei și Infrastructurii și cel al Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului) și două din sectorul public bugetar (cel al Sănătății, Muncii și Protecției Sociale și cel al Educației, Culturii și Cercetării) care, de fapt, ar trebui să fie opt la număr... Reforma administrației publice centrale s-a făcut și prin reducerea cu 50% a personalului, dar volumul de lucru a rămas același. Deci, în patru ministere s-au concentrat mai multe domenii de activitate, dar... și mai multe probleme ce trebuie soluționate. Cât privește salarizarea, pentru majoritatea funcționarilor salariile -au dublat, deoarece a fost menținut fondul de salarizare de până la reformă. Însă noul sistem unitar de salarizare, funcțional din 1 decembrie 2018, diminuează, în multe privințe, nivelurile precedente de salarizare a funcționarilor publici din ministere. Dacă pentru funcționarii publici „cu vechime” sunt menținute salariile precedente (în cazul în care acestea sunt mai mari decât cele noi), angajații nou-veniți, având aceeași poziție și aceleași sarcini, pot avea lefuri mai mici, chiar și cu până la 3000 de lei, ceea ce reprezintă o inegalitate. Există și alte lacune și disproporționalități. Un șef de subdiviziune poate avea un salariu mai mare decât un șef de direcție. Sau, bunăoară, un asistent social cu studii superioare are clasa de salarizare cu 21 de poziții mai mare decât un asistent social cu studii medii, deși fac aceeași muncă.

■ **Una dintre consecințele inegalităților este migrația. Există vreo șansă ca să fie**

stopată prin echilibrarea inegalităților? Ori deja e un proces imposibil de oprit?

■ Migrația, la moment, este un proces ce pare imposibil de oprit, și asta în pofida faptului că în țara noastră sunt implementate mai multe programe destinate tinerilor și migranților. Comitent, au fost negociate și semnate, cu principalele țări de destinație, Acorduri bilaterale în materie de securitate socială, care oferă protecție migranților. În același timp, se atestă o rată scăzută a ocupării forței de muncă și o la fel de scăzută rată a șomajului, comparativ cu UE. Avem și un decalaj foarte mare între cererea și oferta forței de muncă, precum și între zonele rurale și urbane - factori ce impun o migrațiune internă, de fapt. În definitiv, trebuie de menționat decalajul dintre nivelul real de calificare a forței de muncă și cererea pieței. De foarte multe ori, nivelul de calificare nu corespunde cu cerințele angajatorului... Tocmai de aceea, sporirea nivelului de pregătire a cadrelor trebuie să devină una dintre prioritățile noastre comune. De la colegii și universități până la instituțiile din învățământul Profesional Tehnic, aflate în proces de schimbare. Este o reformă care poate reuși, în special, prin implementarea sistemului dual de învățământ, realizat în comun cu agenții economici. Doar că aici apare o altă mare problemă: tinerii învață, obțin abilități și... pleacă din țară. Singura soluție este ca acești agenți economici să fie susținuți fie prin anumite facilități fiscale, fie prin alte mecanisme. Cert este că migrația, combinată cu un coeficient de îmbătrânire critic al populației în Republica Moldova, generează foarte multe deficiențe, inegalități și presiuni asupra sistemului de asigurări și de asistență socială. Și soluțiile încă se caută...

■ **Cum se face, totuși, că există aceste decalaje enorme la pensii: mii de oameni cu pensii de câteva sute de lei și câțiva aleși cu pensii de câteva sute de mii?..**

■ Modificările și completările operate la Legea privind sistemul public de pensii

au fost binevenite, deoarece au stabilit condiții unice și reguli clare de joc pentru toți. Însă pensiile sunt diferite pentru că diferite sunt salariile. Și încă mai există, mai ales în sectorul bugetar, salarii de două-trei mii de lei care, chiar și la un coeficient de înlocuire de 50-60%, se transformă într-o pensie de 1000-1500 de lei, ceea ce este foarte puțin. În cazul salariilor mari, cu o vechime în muncă mare, și pensia va fi mai mare. Principiul sistemului de asigurări sociale de stat este unul contributiv - cu cât mai mult contribui, cu atât mai mult vei primi. Există o inechitate și în cazul femeilor pentru care, în perioada cât se aflau în concediul de îngrijire a copilului, se lua în calcul venitul convențional de 1000 de lei lunar, ceea ce automat diminuea venitul lor mediu. La inițiativa inclusiv a Sindicatelor, mecanismul în cauză a fost revăzut și, recent, a fost aprobat în Parlament, astfel încât perioada cu pricina să fie luată în calcul cu un quantum echivalent cu salariul mediu pe economie. Așadar, așa zice că mișcare spre bine există, doar că pașii cu care ne mișcăm sunt încă mici.

Oamenii cu salarii mici nu vor munci în Republica Moldova

■ **Ce alte măsuri vă propuneți ca reprezentant al salariaților? Și ce rol al trebui să aibă Sindicatul în aceste procese, într-o perioadă în care există o doză mare de scepticism față de însăși nevoia existenței unor organizații sindicale?..**

■ Nu voi polemiza cu scepticii, țin doar să vă amintesc că Sindicatul sunt parte a parteneriatului social Guvern-Patronare-Sindicate, sunt prezente la toate nivelurile și că, datorită activității și insistenței lor, sunt dobândite drepturi și garanții pentru membrii de sindicat, de care deseori beneficiază toți salariații. Voi veni și cu câteva exemple concrete, unul dintre care ține de dreptul la recalcularea pensiilor pentru salariații-pensionari care continuă să lucreze. În Republica Moldova, după

ieșirea la pensie, muncesc peste 100 de mii de pensionari, chiar și până la 150 de mii, în perioadele precedente. Acești oameni nu aveau dreptul la recalcularea pensiilor. Am cerut acest lucru pe durata mai multor ani și iată că în 2018, în sfârșit, a fost adoptată o lege în acest sens. Însă pe noi nu ne-a satisfăcut perioada de aplicare a acesteia - până în anul 2027 -, motiv din care am insistat pe revizuirea termenelor de implementare. Am reușit și recalcularea pensiilor se va finaliza în 2023. La fel, am solicitat ca pensia să fie indexată de două ori pe an - și am reușit acest lucru. Tot datorită insistenței Sindicatelor, din 5 ianuarie 2018, s-a revenit la prevederea care să ofere dreptul de pensionare anticipată pentru cei care muncesc în condiții nocive și grele. Așadar, încercăm să fim pro-activi, conectați la probleme și, pe cât este posibil, să ne spunem cuvântul. Dar cert este că, pentru a ajunge la un nivel decent de pensii, care ne-ar da certitudinea că fiecare este asigurat cu minimul real de existență, este nevoie de acțiuni sistematice, de un cadru economic eficient și de creștere economică, de investiții și de locuri de muncă bine plătite, care să crească atât veniturile cetățenilor, cât și cele la Buget. Căci, poți să faci cea mai perfectă formulă - fără stabilitate financiară pe termen lung nu vom avea sorți de izbândă.

■ **Apropo de stabilitate și de experiența dvs. în materie de elaborare a politicilor, cât de eficientă a fost, pentru angajați, reforma fiscală din 2018 și trecerea de la impozitarea progresivă la cea unică? Au existat și există și astăzi voci care spun că această abordare doar va adânci și mai mult inechitățile, căci cifrele arată că angajații cu salarii mici vor avea de pierdut, mai ales pe termen mediu și lung...**

■ Sindicatul, de mai mulți ani, au promovat ideea unei scutiri personale la nivelul minimului de existență, de circa 2000 de lei lunar. În 2018, când s-a făcut reforma fiscală, scutirea personală a fost stabilită la nivelul de 24 de mii de lei

anual, ceea ce este un lucru foarte bun. Dar, în paralel, s-a mers pe impozitul unic pe venit de 12 la sută și, chiar dacă majorarea scutirii personale a amortizat efectul trecerii salariaților cu retribuție mică de la o impozitul pe venit de 7% la cel de 12%, oricum au câștigat mai mult cei cu salarii mari. Pentru a schimba situația, din 1 ianuarie 2020, potrivit noii politici bugetar-fiscale aprobate de Guvern, cei cu salarii mai mari de 30 de mii pe lună nu vor mai beneficia de scutirea personală de 24 de mii de lei anual în opinia Sindicatelor, cei cu salarii mari ar trebui să achite și impozite mai mari, așa cum este în majoritatea țărilor dezvoltate. Dar impactul reformei urmează să fie estimat cel puțin după câțiva ani de implementare.

■ **Cum pot fi atenuate inegalitățile? Și în ce mod procesul în cauză poate deveni o condiție fundamentală pentru o creștere economică durabilă, așa cum susține însuși genericul actualei ediții a Conferinței MACRO?**

■ Așa cum arată și Raportul de Stare a Țării 2019, în ultimii 10-15 ani inegalitățile s-au diminuat. Dar, fără creștere economică, nu vom reuși să ne mișcăm înainte în sensul atenuării inegalităților. Trebuie să înțelegem un lucru: oamenii cu salarii mici nu vor munci în Republica Moldova și ei sunt primii candidați la migrația forței de muncă. Astfel, și statul, și angajatorii trebuie să gândească pe termen lung, să le ofere salariaților și lefuri adecvate, și instruire, și programe sociale, ca să-i mențină. Avem nevoie de creștere economică, pe care să o realizăm cu angajați care să nu se simtă discriminați și frustrați la locul de muncă. Și evident că este nevoie de un salt economic, într-un timp rezonabil, cu un cadru legal care să asigure un echilibru în ceea ce privește protecția angajatorilor, dar și a salariaților.

■ **Vă mulțumim pentru interviu și vă dorim succes.**

Sorina Ștefăruță

Opinia expertului

Raportul de Stare a Țării 2019: provocări și soluții-cheie

Cea de-a șaptea Conferință internațională MACRO, organizată, tradițional, de Centrul analitic independent „Expert-Grup” în parteneriat cu Friedrich Ebert Stiftung (FES), s-a ținut în zilele când în aer deja se resimțea iminența unei noi schimbări politice la nivelul conducerii Republicii Moldova. Pe acest fundal însă, cu atât mai util este Raportul de Stare a Țării pentru anul 2019, prezentat la MACRO. Un studiu care, ca și în edițiile precedente, a analizat evoluțiile din domeniile economic și politic, a examinat tendințele în materie de guvernare și efectele ei asupra bunăstării populației, și a sugerat politici pentru fiecare dintre sectoare. La elaborarea Raportului au contribuit Adrian Lupușor, Alexandru Fală, Denis Cenușă și Iurie Morcoțilo, iar subiectul special a fost „Inegalitățile social-economice și impactul lor asupra stării țării”. În continuare, vă propunem un rezumat al studiului, cu mesajele-cheie ale acestuia. Raportul integral poate fi accesat la http://fes-moldova.org/fileadmin/user_upload/StateOfTheCountry/Raportul_de_Stare_a_Tarii_2019.pdf.

Tranziția politică a produs o alternanță la putere necesară, care însă este pe cât de radicală pentru democrația moldovenească, pe atât de complicată pentru calitatea actului de guvernare. Preluarea puterii de către Opoziție, coalizată temporar în limitele unor angajamente pro-reformă comune, a pus capăt guvernării oligarhice sub umbrela Partidului Democrat (PDM). Majoritatea reformelor demarate de către alianța parlamentară formată din Partidul Socialiștilor din Republica Moldova și Blocul electoral ACUM a vizat revizuirea și contracararea aspectelor de guvernare defectuoasă ale Puterii anterioare, care a pus un accent prioritar pe politicile inițiate de PDM. Depolitizarea instituțiilor, reforma justiției și redresarea modului de utilizare a banilor și a proprietății publice constituie reperele de reformă apreciate în mod egal de către public și de partenerii externi (FMI, Banca Mondială, UE, SUA). Totuși, atât la nivel de Parlament, cât și la cel executiv, guvernarea PSRM-ACUM dă dovadă de anumite ezitări, repetate de altfel, în privința depolitizării reale. În același timp, dezoligarhizarea inițiată este puternic centrată pe sistemul oligarhic dirijat anterior de către Vladimir Plahotniuc și mai puțin pe

instituirea unui mecanism de prevenire și de combatere a fenomenului de „stat capturat”, prin desconcentrarea puterii politice, în mod sistemic și permanentizat.

Înviorarea proceselor democratice interne a contribuit pozitiv, ca „reacție în lanț”, la resuscitarea politicii externe pe direcția

Vest-Est. Dezghețarea rapidă a asistenței bugetare a Uniunii Europene (UE) dovedește o animare considerabilă a dialogului cu instituțiile europene. Datorită revenirii la votul proporțional, unei noi dinamici în investigarea furtului miliardului, stabilirii ca prioritate nr. 1 a reformei justiției și a luptei cu corupția politică etc., coaliția PSRM-ACUM a obținut, în timp scurt, o credibilitate robustă în fața partenerilor externi. Totodată, persistă o atitudine agreabilă, fermă, vizavi de importanța refacerii relațiilor cu Rusia, în principal, în domeniile comercial, energetic și al soluționării conflictului transnistrean. La modul general, socialiștii insistă pe ideea unei „politici externe echilibrate”, iar Blocul ACUM nu manifestă nicio rezistență față de acest lucru. Condiționalitatea inteligentă, adică flexibilă, urmează să fie aplicată cu strictețe față de guvernare, pentru a descuraja orice abateri de la angajamente. Concomitent, restructurarea relațiilor cu Rusia trebuie să excludă o eventuală atingere, sub orice formă, a securității moldovenești, care poate să se întâmple, în particular, prin încurajarea activităților „hibride” operate de autoritățile ruse în regiune.

În ceea ce privește situația economică, ratele anuale de creștere a PIB-ului s-au stabilizat în jurul nivelului de 4%, fără să se producă schimbări structurale semnificative în economia națională. Deși nivelul volatilității s-a redus, această fixare a creșterii indică asupra unor riscuri majore. Înainte de toate, creșterea PIB-ului este insuficientă pentru a atinge convergența care să ne aducă la nivelul țărilor din Europa Centrală și de Est. Mai mult decât atât, un asemenea ritm îndepărtează cu câteva decenii convergența la PIB per capita din țările ECE. Totodată, o creștere atât de lentă nu permite un salt calitativ spre un nou model de dezvoltare economică. Astfel, paradigma creșterii rămâne aceeași: consumul gospodăriilor casnice constituie peste 80% din PIB și este puternic dependent de remiteri. Pe termen lung, un asemenea model cu greu poate „supraviețui”, iar incapacitatea de a accelera și a diversifica economia sortește populația la un nivel de trai scăzut. Creșterea economică de peste 5% din prima 2019, cel mai probabil, va fi temporară, fiind determinată de baza de comparație mică și de efectele reformei fiscale din 2018 care vor dispărea rapid.

Totuși, sunt atestate anumite îmbunătățiri marginale la capitolul veniturile și bunăstarea populației. Veniturile disponibile ale populației se află pe un trend ascendent în termeni reali. În ultimul deceniu, deși cu perioade de stagnare și descreștere, veniturile populației au crescut în termeni nominali de circa trei ori, reprezentând o creștere de circa 30% în termeni reali. Această creștere s-a reflectat și în percepția populației asupra nivelului său de viață. Ponderea celor ce consideră că au nivel de viață „Rău sau foarte rău” a scăzut la minimele istorice de 10% din totalul gospodăriilor. Majoritatea de 75% consideră că au un nivel de viață „Satisfăcător”. În pofida acestor tendințe pozitive, nivelul de venituri și consum pe cap de locuitor în Republica Moldova rămâne la doar 40% din media pe regiunea Europei Centrale și de Est, fără a arăta semne de convergență rapidă. Creșterea în continuare a veniturilor sau accelerarea convergenței cu țările din Europa Centrală și de Est este constrânsă de structura de venituri în Republica Moldova. Tot mai multe gospodării în Republica Moldova își obțin veniturile sale principale din activități ce nu sunt legate direct de performanța economiei naționale și productivitatea muncii. Astăzi, peste 60% din gospodării obțin veniturile sale fie din pensii, fie din remiteri de peste hotare. Astfel, din cauza constrângerilor demografice și de migrațiune ne ciocnim cu provocări semnificative pentru creșterea durabilă și rapidă a veniturilor unei părți largi a populației.

În același timp, este atestat un nivel îngrijorător al inegalităților, pe fundalul nivelului înalt al economiei informale și bazei impozabile înguste, fapt ce subminează capacitatea sistemului de protecție socială de a face față acestei probleme. Circa 40% din totalul veniturilor disponibile ale populației sunt deținute de quintila V a populației (cea mai înstărită categorie), coeficientul Gini fiind estimat la nivelul îngrijorător de 0,35 puncte. Persoanele antrenate în sectorul agrar sunt cele mai vulnerabile: peste jumătate din acestea sunt încadrate în quintilele I și II (cele mai scăzute venituri), ceea ce indică o inegalitate imensă. Tendințele în cauză scot în evidență faptul că gospodăriile casnice care au continuat să se ocupe cu agricultura au rămas perdante ale procesului de creștere și de convergență

a veniturilor. S-au încadrat în acest proces și u scăpat de „capcana sărăciei” doar cei care au părăsit activitățile agrare. Totuși, pe parcursul ultimilor ani, nivelul inegalităților a fost în scădere. Un factor care a contribuit la diminuarea inegalităților a fost implicarea mai activă în migrație a păturilor cu venituri mici. Ponderea remiterilor în veniturile acestor gospodării a devenit aceeași ca și la populația cu venituri mari. Alt factor ce a contribuit la convergența veniturilor a fost schimbarea structurală în statutul socio-economic al gospodăriilor. S-a diminuat numărul fermierilor și angajaților în agricultură, unde concentrarea celor săraci a fost și este mare (de peste 50% din totalul gospodăriilor cu acest statut). În pofida acestei dinamici, nivelul inegalităților rămâne o provocare majoră, fapt ce prezintă riscuri pentru starea țării și necesită politici economice și fiscale adaptate acestei realități. Chiar dacă nivelul inegalităților nu este mult mai înalt față de cel din alte țări din regiune, problema majoră derivă din capacitatea limitată a sistemului de protecție socială de a face față acestei provocări. Cauzele țin de spațiul fiscal și bugetar limitat de nivelul sporit al economiei informale și a politicilor fiscale și bugetare electorale în contextul alegerilor Parlamentare din 2018. În plus, pe fundalul fenomenului de îmbătrânire demografică, procesul de diminuare a inegalităților ar putea fi compromis definitiv, iar pe termen mediu și lung aceste procese ar putea acutiza și mai mult nivelul inegalităților din cauza diminuării ponderii populației economic active și creșterii ponderii pensionarilor.

O provocare majoră pentru starea țării ține de deprivarea tot mai evidentă a principalilor factori care au asigurat până recent creșterea economică și atragerea investițiilor: remiterile și forța de muncă ieftină. Remiterile devin din ce în ce mai volatile, incerte, iar pe termen lung tind să scadă, iar principalul factor care a atras puținele investiții până acum - forța de muncă ieftină - este afectat de migrație, de un sistem educațional ineficient și de creșterea mai rapidă a salariilor, decât a productivității. Drept urmare, capacitatea țării de a genera valoare adăugată scade, fapt relevant de încetinirea creșterii economice din ultimii ani, care foarte probabil se va agrava și în perioada următoare. Gravitatea situației este relevată

și de reducerea productivității muncii, precum și de quasi stagnarea ratei de ocupare (ambele au rămas cele mai scăzute din Europa) - în special, de creșterea ocupării informale și de reducerea celei formale. Astfel, dacă în următorii ani Republica Moldova nu va identifica surse sustenabile de atragere a investițiilor care să creeze valoare adăugată și exporturi, capacitatea economiei de a genera locuri de muncă și venituri pentru populație și pentru bugetul public se va epuiza definitiv, iar creșterea economică va fi tot mai mică și mai incertă.

Încetinirea creșterii economice devine și mai problematică pe fundalul creșterii deficitului de cont curent care relevă carențe structurale de competitivitate.

Principala sursă a acestui dezechilibru derivă din creșterea decalajului dintre exporturi și importuri, care în ultima instanță vorbesc despre existența unor carențe de competitivitate a economiei moldovenești și prezintă riscuri pentru stabilitatea macroeconomică pe termen lung. Principala problema nu ține de nivelul deficitului per se, ci de faptul că acesta este determinat de importuri de produse energetice, de consum și de inputuri industriale, și nu de utilaje, echipamente și know-how ce ar impulsiona pe termen lung exporturile și ar echilibra contul curent. În plus, în contextul stagnării investițiilor străine și al declinului anticipat al remiterilor, finanțarea deficitului de cont curent va deveni o problemă din ce în ce mai acută, punând presiuni asupra monedei naționale și a datoriei externe. În acest context, creșterea nivelului de competitivitate a economiei naționale trebuie să fie prioritatea fundamentală a Guvernului.

Creșterea nivelului de competitivitate ar trebui asigurată la trei niveluri, care sunt interdependente și derivă unul din altul: (i) piața forței de muncă; (ii) piața de capital și investiții; (iii) piețele externe pentru exporturi. La nivelul forței de muncă, competitivitatea trebuie sporită prin intermediul calității și al relevanței acesteia, și nu al costului ei. În sensul dat, este necesară reformarea sistemului educațional, astfel încât, pe de o parte, respectivul sistem să fie mai flexibil și mai capabil să răspundă necesităților economiei, iar, pe de altă parte, să cultive spiritul antreprenorial, de inițiativă și de inovații. Eforturile în cauză

trebuie încurajate și printr-o politică fiscală și economică stimulatorie. Aceasta va permite cultivarea potențialului oamenilor, în special, al tinerei generații, și creșterea atractivității Republicii Moldova pentru talente - o condiție fundamentală pentru fortificarea stării țării și a competitivității pe termen lung. Totodată, anume aceasta trebuie să constituie principalul factor sustenabil de sporire a competitivității țării la nivelul pieței de capital și investiții. Anume talentele, forța de muncă de înaltă calificare, spiritul de inițiativă și deschiderea pentru inovații și know-how trebuie să fie principalii factorii de atractivitate investițională a Republicii Moldova, iar acești factori, la rândul lor, trebuie să fie susținuți prin reglementări pro-business, economie de piață liberă, instituții transparente și necorupte, și stat de drept care să protejeze proprietatea privată. Sunt elementele-cheie care vor permite creșterea competitivității la nivelul piețelor externe pentru exporturi, prin majorarea nivelului de sofisticare tehnologică a exporturilor, diversificarea acestora la nivel de produse/servicii și piețe de desfacere, și creșterea contribuției la valoarea adăugată pentru economie și țară în ansamblu.

Deși politicile care vizează îmbunătățirea competitivității ar trebui să fie intense și active, acestea nu ar trebui să facă compromisuri cu privire la obiectivele de dezvoltare durabilă legate de protecția mediului, integritatea investițiilor (transparență pentru proprietarii de investiții benefice), securitatea angajaților și drepturile omului în general. Având în vedere deficitul de investiții, guvernele moldovenești au priorizat în mod tradițional politicile pro-business și au marginalizat alte obiective importante

legate de dezvoltarea durabilă. Ca urmare a acestei abordări înguste a politicilor economice, Republica Moldova a rămas la fel în deficit acut de investiții, și cu un cadru instituțional slab care ține de protecția mediului, drepturilor angajaților și spălarea banilor. Guvernul nu ar trebui să atragă investiții cu orice preț (de exemplu, prin acordarea cetățeniei către investitori fără filtre adecvate, prin amnistii de capital și fiscale, prin slăbirea cadrului regulator și a instituțiilor de protecție a muncii sau a mediului). În schimb, Republica Moldova are nevoie de o politică economică echilibrată care să stimuleze prin toate mijloacele posibile (fiscale, de reglementare, financiare) investițiile care să contribuie la dezvoltarea durabilă pe termen lung a țării. Astfel de investiții ar îndeplini concomitent următoarele cinci criterii: (i) generează o valoare adăugată ridicată; (ii) sunt orientate către export; (iii) creează locuri de muncă decente; (iv) pun în aplicare tehnologii ecologice și contribuie la decuplarea activității economice de la utilizarea resurselor naturale; și (v) respectă cele mai înalte standarde de transparență și integritate a proprietarilor investiției. Guvernul ar trebui să activeze toate instrumentele posibile pentru a atrage anume investițiile care îndeplinesc toate criteriile menționate mai sus.

În general, starea țării poate fi ameliorată prin fortificarea a trei elemente definitorii oricărui stat: (i) sectorul public; (ii) sectorul privat; (iii) populația. Starea actuală a Republicii Moldova este subminată de instituțiile publice corupte, ineficiente și slabe, care la rândul lor reprezintă principalele bariere pentru mediul de afaceri și, prin urmare, afectează sectorul privat,

subminând baza de impozitare, ocuparea forței de muncă și bunăstarea populației. Acestea formează un cerc vicios, deoarece sectorul privat slab și sărăcia subminează în continuare instituțiile publice prin restrângerea bazei fiscale și alimentarea corupției. Pentru a fortifica starea țării și a transforma acest cerc vicios în unul virtuos, Republica Moldova are nevoie de un ansamblu de reforme complexe și bine coordonate, care ar trebui să fie ancorate într-o strategie de dezvoltare națională bine definită pentru următorii zece ani. Politicile ar trebui să vizeze cele trei elemente menționate care definesc starea țării: (i) Guvernul trebuie să devină mai responsabil și eficient, prin creșterea transparenței instituțiilor publice, fortificarea cadrului de integritate, reformarea justiției și sporirea atractivității sectorului public pentru profesioniști; (ii) sectorul privat ar trebui sprijinit prin punerea în aplicare a unor politici fiscale și economice pro-business echilibrate (fără a submina obiectivele de dezvoltare durabilă menționate mai sus), oferirea de garanții de împrumut și alte forme de suport activ pentru IMM-uri și start-up-uri care implementează inovații, generează valoare adăugată și locuri de muncă, dezvoltarea infrastructurii de afaceri pentru start-up-uri și simplificarea procedurilor birocratice pentru obținerea actelor permissive (ex.: digitalizare, mecanisme de aprobare tacite, ghișee unice etc.); (iii) gospodăriile ar trebui să fie împuternicite prin reformarea sistemelor educaționale și de sănătate - sectoare-cheie de importanță sistemică și strategică în care reformele au stagnat în ultimii ani și care determină dezvoltarea pe termen lung a țării.

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).

Asociația pentru Politică Externă (APE) este o organizație neguvernamentală angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europeanizării țării. APE a fost constituită în toamna anului 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, de foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, toți fiind animați de dorința de a contribui cu bogata lor experiență și expertiză la formularea și promovarea de către Republica Moldova a unei politici externe coerente, credibile și eficiente.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană, scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Friedrich-Ebert-Stiftung activează în Republica Moldova din octombrie 2002.